

СУКУПНІСТЬ ПРОЦЕДУР І ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Стаття 16 Закону України "Про вищу освіту" від 01 липня 2014 року № 1556-VII у редакції від 18 лютого 2016 року вимагає дотримання системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, та системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Різноманітність підходів до організації забезпечення якості освіти і спонукали авторів до написання статті, у якій розглядається система внутрішнього забезпечення якості освіти на прикладі Академії Державної пенітенціарної служби.

Ключові слова: *якість освіти, система внутрішнього забезпечення якості вищої освіти, система зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, рейтинг науково-педагогічних працівників.*

Міжнародний консорціум університетів в рамках програми Європейського Союзу з модернізації вищої освіти ТЕМПУС, вже декілька років поспіль реалізує в Україні проект "Національна система якості і взаємної довіри в системі вищої освіти України" (TRUST). Створено інтернет сторінку проекту, яка побудована за принципом соціальної мережі та допомагає освітянам ділитися власними здобутками у освіті і науці. Переглядаючи інформаційний вміст сайту та статті, розумієш, що забезпечення якості освіти і до цього часу є достатньо актуальним питанням для адміністрації ВНЗ, освітян, студентів та їх батьків.

Вищим навчальним закладам надано широку автономію. Це стимулює університети бути більш відповідальними за результати своєї праці. Змінюються і критерії оцінки результатів діяльності університетів. Адже університети, покликані бути партнерами у побудові найбільш динамічної та конкурентноспроможної економіки країни.

Тим паче, що стаття 16 Закону України "Про вищу освіту" від 01 липня 2014 року № 1556-VII у редакції від 18 лютого 2016 року вимагає дотримання системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти та системи забезпечення якості діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти.

Нажалу Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти до цього часу не працює.

Система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти передбачає здійснення наступних процедур і заходів:

- 1) забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;
- 2) забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;
- 3) забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти;
- 4) налагодження доступного і зрозумілого звітування;
- 5) проведення періодичних перевірок діяльності систем забезпечення якості та механізмів роботи з отриманими рекомендаціями, тощо [1].

Тобто, говорячи іншими словами, це оприлюднення на офіційному веб-сайті ВНЗ усіх основоположних положень організації освітнього процесу, звіти про роботу, періодичні перевірки діяльності ВНЗ тощо.

Найбільш актуальним постає питання про організацію системи внутрішнього забезпечення якості освіти, яким присвячені праці Т. Бойко, І. Іванюк, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенка, Н. Найдьонові та інших.

Як зазначають науковці, культура внутрішнього забезпечення якості трикутника знань "освіта-наука-інновації" виражена у писаних і неписаних нормах, які визначаються і шануються університетською спільнотою. Це широкий спектр явищ, які регулюють та визначають внутрішнє життя університету, традиції, академічні звичаї, творячи неповторний профіль тієї чи іншої освітньої установи [2].

Провівши аналіз їх робіт та посилаючись на Закон України "Про вищу освіту" система забезпечення якості освітньої діяльності Академії передбачає здійснення таких процедур і заходів:

- визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;

- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою; забезпечення наявності інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
- забезпечення публічності інформації про освітні програми, ступені вищої освіти та кваліфікації;
- забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти та інших процедур і заходів.

Критеріями якості освітнього процесу на нашу думку виступають:

- наявність затверджених у встановленому порядку навчальних планів, робочих навчальних планів, графіків освітнього процесу, програм та робочих програм із навчальних дисциплін;
- відповідність змісту навчальних планів і робочих програм вимогам освітньо-професійних програм та стандартам вищої освіти (за наявності);
- відповідність розкладу занять структурно-логічній схемі;
- відповідність елементів освітнього процесу (лекцій, семінарів, практичних занять тощо) затвердженим планам та програмам;
- комплектність і достатність методичного забезпечення дисциплін, достатність, регулярність і рівень організації поточного контролю (контроль якості знань здобувачів вищої освіти, якості освітнього процесу, їх аналіз), оперативність прийняття і реалізації коригуючих засобів.

Контроль за якістю освітнього процесу здійснюється на кількох рівнях:

- науково-педагогічними працівниками (через поточний, проміжний і підсумковий контроль);
- начальником кафедри (через перевірку виконання навчальної, навчально-методичної, організаційно-методичної роботи, про що повинні бути зроблені записи в індивідуальних планах викладачів, у річних звітах викладачів та у протоколах засідань кафедр; перевірку підготовки науково-педагогічними працівниками навчальних та робочих навчальних програм відповідно до вимог МОН України, формування навчально-методичного комплексу забезпечення кожної дисципліни кафедри; відвідування упродовж навчального року всіх типів занять: лекцій, практичних занять, семінарських занять, консультацій тощо. (Відвідування занять кожного науково-педагогічного працівника проводяться не менше ніж один раз на рік. Висновки відвідування фіксуються в журналі контрольних та взаємних відвідувань занять начальником (завідувачем) кафедри); проведення відкритих занять, які обговорюються на засіданнях кафедр; взаємовідвідування (кожен науково-педагогічний працівник повинен відвідати не менше 2-х занять упродовж навчального року), зробити відповідні записи в журналі контрольних та взаємних відвідувань занять кафедри);

– на рівні структурного підрозділу академії (перевірку організації освітнього процесу кафедрами: формування навчального навантаження кафедр, якісний рівномірний розподіл навантаження (в тому числі громадського) між науково-педагогічними працівниками; регулярний контроль дотримання розкладу навчальних занять науково-педагогічними працівниками і здобувачами вищої освіти; відвідування занять науково-педагогічних працівників начальниками структурних підрозділів; контроль дотримання вимог до документального оформлення результатів поточного, проміжного та підсумкового контролю; регулярні звіти (не менше одного разу за навчальний рік) начальників (завідувачів) кафедр на вченій раді; перевірку готовності якісної навчально-методичної документації згідно номенклатури справ кафедр);

– контроль на рівні ректорату (наявність затверджених у встановленому порядку навчальних та робочих навчальних планів із кожної спеціальності навчального підрозділу; наявність затверджених у встановленому порядку графіків освітнього процесу; відповідність змісту навчальних планів і програм навчальних дисциплін вимогам; наявність робочих програм із дисциплін та їх відповідність елементам освітнього процесу (лекції, семінари, практичні, самостійна робота тощо); відповідність розкладу занять структурно-логічній схемі; комплектність методичного забезпечення з кожної навчальної дисципліни (дидактичні матеріали для проведення лекцій та семінарських, практичних, лабораторних занять, завдання до самостійної та індивідуальної роботи тощо); дотримання вимог щодо документального оформлення результатів поточного та підсумкового контролю і наявності його повного комплекту; наявність організаційно-методичного забезпечення всіх видів практик, передбачених навчальними планами; якість організаційно-методичного забезпечення проведення атестації здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня або ступеня вищої освіти відповідно до вимог, дотримання всіх вимог до документального забезпечення атестації; контрольні відвідування керівництвом академії, керівництвом факультетів та кафедр Академії.

Результати контролю за якістю освітнього процесу у структурних підрозділах обговорюються на засіданнях ректорату не рідше одного разу на півріччя.

Окремо потрібно наголосити на процесі атестації осіб, які здобувають вищу освіту ступеня бакалавра. До складу екзаменаційної комісії входять: перший проректор академії, начальник факультету, начальники кафедр, науково-педагогічні працівники профілюючих кафедр, провідні представники роботодавців. Атестація здійснюється відкрито і гласно. Здобувачі вищої освіти та інші особи, присутні на атестації, можуть вільно здійснювати аудіо- та/або відеофіксацію процесу атестації. Усі засідання екзаменаційної комісії протоколюються. У протокол вносяться оцінки, одержані курсантами (слухачами, студентами), дається характеристика повноти відповіді на питання по білету (завдання), записуються додаткові питання, що ставились, особливі думки членів комісії.

Існує в академії і система оцінки успіхів і невдач викладачів. Звичайно діяльність викладача це творча робота і її важко оцінити, проте вимоги сьогодення диктують нам вимоги до науково-педагогічних працівників академії.

Оцінювання роботи науково-педагогічних працівників академії здійснюється шляхом визначення їхніх рейтингів, що забезпечує об'єктивний аналіз якості роботи і слугує активізації та стимулюванню професійної діяльності, усуненню наявних недоліків, а також спрямуванню цієї діяльності на розв'язання актуальних для академії завдань. Визначення рейтингів науково-педагогічних працівників академії спрямовано на підвищення мотивації викладачів до продуктивної праці, створення умов змагальності та здорової конкуренції в колективі.

Індивідуальні рейтинги є основою для стимулювання науково-педагогічних працівників академії (преміювання, встановлення надбавок, представлення до присвоєння спеціальних звань тощо).

Рейтинги штатних науково-педагогічних працівників академії і рейтинги науково-педагогічних працівників, які працюють за сумісництвом, визначаються окремо.

Основними напрямками діяльності науково-педагогічного працівника визначені: науково-інноваційна, навчально-методична, організаційна та виховна робота.

Розподіл балів за напрямками діяльності надано у Таблиці 1.

Таблиця 1

Показники для визначення рейтингу науково-педагогічного працівника

Показник	Одиниця вимірювання	Формула для розрахунку балів
1. Науково-інноваційна робота		
Наявність наукової публікації у періодичному виданні, яке на час публікації було включено до науково-метричної бази Scopus, або Web of Science Core Collection	кількість	кількість x 100 (кожному співавтору)
Наявність наукових публікацій в інших іноземних наукових виданнях або наукових фахових виданнях, включених до науково-метричних баз	кількість	кількість x 50
Наявність наукових публікацій у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України	кількість	кількість x 30 (кожному співавтору)
Наявність наукових публікацій в інших виданнях України	кількість	кількість x 20
Наукове керівництво (консультування) здобувача, який одержав диплом про присудження наукового ступеня	кількість	кількість x 50
Тези виступу на науково-практичних конференціях	кількість	кількість x 15
2. Науково-методична робота		
Видання навчального, навчально-методичного посібника або підручника, або монографії (у разі співавторства – з фіксованим власним внеском), що рекомендовані МОН, іншим центральним органом виконавчої влади або вченою радою закладу освіти	кількість	кількість x 50 (кожному співавтору)
Участь у міжнародному науковому проєкті/залучення до міжнародної експертизи, наявність звання "суддя міжнародної категорії"	кількість	кількість x 20
Проведення навчальних занять іноземною мовою (крім мовних навчальних дисциплін) в обсязі не менше 50 аудиторних годин на навчальний рік	бали	20
Робота у складі експертних рад з питань проведення експертизи дисертацій МОН або галузевих експертних рад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, або Акредитаційної комісії, або їх експертних рад, або міжгалузевої експертної ради з вищої освіти Акредитаційної комісії, або трьох експертних комісій МОН/заяченого Агенства, або Науково-методичної ради/науково-методичних комісій з вищої освіти МОН, або робочих груп з розроблення стандартів вищої освіти України	кількість	кількість x 10
Робота у складі галузевих експертних рад Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти	кількість	кількість x 10
Робота у складі Акредитаційної комісії України	кількість	кількість x 10
Робота у складі міжгалузевої експертної ради з вищої освіти	кількість	кількість x 10
Робота у складі робочих груп з розроблення стандартів вищої освіти України	кількість	кількість x 10
Робота у складі Науково-методичної ради/науково-методичних комісій з вищої освіти МОН	кількість	кількість x 10
Виконання функцій наукового керівника або відповідального виконавця наукової теми (проєкту)	кількість	кількість x 10

Показник	Одиниця вимірювання	Формула для розрахунку балів
Виконання функцій головного редактора/члена редакційної колегії наукового видання, включеного до Переліку наукових фахових видань України, або іноземного рецензованого наукового видання	кількість	кількість x 10
Керівництво курсантом (студентом), який здобув призове місце або участь у складі організаційного комітету/журі/ апеляційної комісії Міжнародних студентських олімпіад/II етапу Всеукраїнської студентської олімпіади (Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт) / III-IV етапів Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових предметів / II-III етапів Всеукраїнських конкурсів-захистів науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України; керівництво курсантом (студентом), який став призером Всесвітньої та Всеукраїнської Універсиади, чемпіонату світу, Європи, Європейських ігор, етапів кубку світу та Європи, чемпіонату України; виконання обов'язків головного секретаря, головного судді, судді міжнародних та всеукраїнських змагань; керівництво спортивною делегацією; робота у складі організаційного комітету, суддівського корпусу	кількість	кількість x 5
Участь в атестації наукових кадрів в якості офіційного опонента або члена спеціалізованої вченої ради	кількість	кількість x 10
Присудження наукового ступеня доктора наук або присвоєння вченого звання професора	бали	50
Наявність авторських свідоцтв та /або патентів загальною кількістю два досягнення	кількість	кількість x 5
Наявність видань: посібників для самостійної роботи студентів та дистанційного навчання/конспектів лекцій/ практикумів/ методичних вказівок/ рекомендацій	кількість	кількість x 5
Присудження наукового ступеня доктора філософії або присвоєння вченого звання доцента, або отримання диплома про другу вищу освіту	бали	40
Керівництво студентом, який здобув призове місце на I етапі Всеукраїнської студентської олімпіади (Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт) або участь у складі організаційного комітету / журі Всеукраїнської студентської олімпіади (Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт)	бали	10
Наявність науково-популярних та/або консультаційних (дорадчих) та/або дискусійних з наукової або професійної тематики загальною кількістю 3 публікації	кількість	кількість x 2
Підготовка відгуків на автореферати дисертацій на здобуття наукових ступенів	кількість	кількість x 5
3. Організаційна та виховна робота		
Організаційна робота у закладах освіти на посадах керівника (заступника керівника) закладу освіти / факультету / відділення (у науковій установі) / інституту / філії/кафедри або іншого відповідального за підготовку здобувачів вищої освіти підрозділу/ відділу (у науковій установі)/навчально-методичного управління (відділу) /лабораторії /іншого навчально-наукового (інноваційного) структурного підрозділу/ вченого секретаря закладу освіти (факультету)/ відповідального секретаря приймальної комісії та його заступників	бали	20
Виконання обов'язків куратора групи	бали	10
Керівництво постійно діючим студентським науковим гуртком або / проблемною групою	бали	10
Організація курсантської (студентської), громадської (волонтерської) діяльності, яка має професійне спрямування	бали	10
Поєднання науково-педагогічної роботи та практичної фахової діяльності	бали	5
Керівництво студентом, який здобув призове місце на конкурсі курсантських (студентських) науково-дослідних робіт	бали	I місце – 15 II місце – 10 III місце – 5

Ще одним з принципів внутрішнього забезпечення якості освіти є розвиток і вдосконалення навчальних програм в інтересах курсанта (студента). Курсанти та студенти академії мають представництво у вченій раді академії, засіданнях ректорату, загальних зборах трудового колективу і

можуть через своїх представників давати оцінку задоволення або не задоволення їх потреб. Адже не забуваємо, що ключовою фігурою навчального процесу є курсант (студент, слухач).

Таким чином всю систему внутрішнього забезпечення якості вищої освіти можна поділити на чотири рівні:

– рівень організації участі замовника освітнього процесу, роботодавця – формування для ВНЗ економічно-обґрунтованої потреби у підготовці кваліфікованих спеціалістів, перевірка рівня їх атестації по результатам навчання;

– рівень організації адміністративної роботи – перевірка належної роботи кафедри, факультету, адміністрації ВНЗ та допоміжних адміністративних підрозділів;

– рівень організації роботи викладача – участь викладача в розробці робочих програм і навчальних курсів, їх дидактичне наповнення, керівництво студентами, аспірантами, докторантами, участь у спеціалізованих радах та експертних комісіях, підвищення кваліфікації;

– рівень організації роботи студентів: перевірка знань та вмінь студентів, забезпечення процедур зворотного зв'язку, самостійна, навчальна, наукова та громадська робота.

Використані джерела

1. Закон України "Про вищу освіту" // Відомості Верховної Ради України від 19.09.2014, / № 37-38 /, стор. 2716, стаття 2004 у редакції від 18 лютого 2016 року.
2. Забезпечення якості вищої освіти: європейські кращі практики для України / [Воскабойникова Г., Головянко М., Гришко С. та ін.]; упоряд. Т. Добко. [Електронний ресурс] / Освітня політика: портал громадських експертів. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/analytics/305-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti-evropejski-krashchi-praktiki-dlya-ukrajini>.

Drizhack V., Yermak S.

TOTALITY OF MEANS AND WAYS TO ENSURE EDUCATION QUALITY AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Under the law of Ukraine "About Higher Education" of July, 1, 2014 No. 1556-VII modified on February, 18, 2016, Article 16 requires observing the system of inner and external ensuring quality in higher education and the system ensuring quality of the National Agency activity on ensuring quality in higher education and independent institutions of evaluation.

Unfortunately, the National Agency doesn't work.

The system of external ensuring includes publishing criteria of decisions according to the standards and recommendations as to the ensuring quality in the European higher schools, accessible and clear reports and regular checking.

The system of inner ensuring the quality is made by each educational institution itself according to the regulation of the educational process to the traditions, academic customs existing in it. Higher educational institutions approaches differ in this problem.

While monitoring higher educational institutions use student's sociological polls, some institutions do only rector's tests, have examinations and attesting, some institutions work out criteria as to the qualification and lecturers' professional level, material basis conformity to the University curriculums and etc. For some year's international universities consortium has been implementing the project "The National system of quality and mutual trust in higher education of Ukraine" (TRUST) according to the programme of the European Council in higher education modernization TEMPUS. The Web-site of the project has been made. It is made on the principle of the social net and helps lecturers to share their own achievements in education and science. Looking through the information on the site and articles one can understand that ensuring the quality in education has been urgent enough for the administration of the higher educational institutions, lecturers, students and their parents.

Various approaches to ensuring the quality in education made the authors write the article in which the system of the inner ensuring the quality in education at by the example of the Academy of the State penitentiary service is considered.

Key words: *the quality of education, the system of inner ensuring the quality higher education, the National Agency on ensuring the quality in higher education, rating of scientific and pedagogical staff.*

Стаття надійшла до редакції 20.04.2016 р.